

ses, estem dividits ideològicament, estem dividits per les nostres decisions nacionals. I no ho estem perquè sí. Són uns antagonismes que tenen la seua raó de ser en causes profundes de la nostra societat: d'estructures i d'història. Jo sóc dels qui creuen que només hi ha una línia salvadora: la que pugui unir les aspiracions classistes —de les classes populars—, la llibertat màxima i el redreçament nacional. És una opinió privada, probablement utò-

pica. Però les evidències quotidianes ens col·loquen davant una realitat: 'ells', tots units, els mateixos, neguen les tres reivindicacions solidàriament. No en neguen una: neguen les tres. Tot s'ha de dir: és lògic que les neguen. I qui vulga entendre, que ho entenga.

"Ja us he cansat prou. I ja m'he cansat jo. El 81, si no m'erre, els premis Octubre compliran deu anys. El discurs més o menys final que sempre m'heu adjudicat,

ja podria fer-lo alguna altra bona ànima. Ha arribat l'hora de jubilar-me, i l'ocasió de l'aniversari amb números rodons facilitaria el relleu. Jo ja sóc un vellet arxivable i em fallen les forces. En una recapitulació final, no estic descontent del que he fet i del que he dit. Hi he ajudat tant com he pogut i he sabut. I trobar-vos a vosaltres ací, tants i tan entusiasmats, és per a mi la millor recompensa. No em farà ser optimista. Em costa ser optimista. Deu ser

una qüestió de les artèries, que es lignifiquen. Però tots vosaltres, i els qui com vosaltres us vau manifestar entorn del 9 d'octubre amb una decisió diàfana, amb una bandera, amb una llengua i amb una implícita il·lusió revolucionària, sereu sempre els 'meus'. No diré, per acabar, allò de '*la commedia e finita*'. No és una comèdia, sinó un drama, i probablement una tragèdia. Però sí que us dic 'adéu'. Però un 'adéu' de confiança..."

La Reial Acadèmia de Ciències sueca ha concedit, el propi passat mes d'octubre, en la seva setanta-novena edició, els premis Nobel d'enguany. En el proper número de (ciència) inclourem comentaris més extensos sobre els premis corresponents a treballs científics. Aquestes ratlles són només un avanç que vol recollir i valorar la notícia.

Els premis d'enguany són els següents: el de Medicina ha estat atorgat al veneçolà nacionalitzat nord-americà Baruj Benacerraf, al francès Jean Daudet i al nord-americà George Snell pels "seus descobriments sobre les estructures de les superfícies cel·lulars genèticament determinades que regeixen les reaccions immunològi-

ques"; el de Física ha estat atorgat als professors James W. Cronin i Val L. Fitch, ambdós nord-americans, pel "descobriments de la violació dels principis fonamentals de simetria en la desintegració dels mesons K neutres"; el de Química ha estat atorgat a tres bioquímics, els nord-americans Paul Berg i Walter Gilbert i el britànic Frederic Sanger, pels "seus estudis fonamentals en bioquímica sobre els àcids nucleics i en particular l'ADN", pel que fa al primer esmentat, i per les "seves contribucions a la determinació de les seqüències de base en els àcids nucleics" pel que fa als dos darrers.

En relació amb els comentaris concrets dels premis, volem convocar els nostres lectors a la lectura del proper número de (ciència). No voldríem, però, ometre un comentari general sobre els Nobel. Els premis, i més els Nobel, són estimulants i ajuden a continuar una tasca investigadora. Caldria, però, que algú fes un balanç crític i seriós de la trajectòria d'un premi, com els Nobel, que pel seu mateix prestigi han estat i estan sotmesos a un conjunt de pressions ben evident. Tothom cita el cas d'Einstein, a qui fou concedit el premi l'any 1921 pels seus estudis sobre l'efecte fotoelèctric (els quals, per

altra banda, eren força discutits a causa que comportaven una interpretació corpuscular de la llum). L'Acadèmia no podia aïllar-se del debat present a tot el món sobre la teoria de la relativitat.

Els Nobel apleguen, això no obstant, un conjunt de científics i d'aportacions al coneixement força representatiu de la ciència més avançada del segle XX. Els Nobel, però, no premien la ciència aplicada, la que molts cops pot contribuir a canviar la vida de les comunitats. Els Nobel no premien tampoc algunes ciències socials, com les del llenguatge o de la història, que han adquirit un pes específic prou important.

(Pere Nunci)

EL DICIONARI ETIMOLÒGIC I COMPLEMENTARI DE LA LLENGUA CATALANA, DE JOAN COROMINES

per Teresa Lloret i Juli Moll

L'inici de la publicació d'aquesta magna obra (*), primera en el seu gènere en català, que ha de constar de sis volums d'unes mil pàgines, constitueix un esdeveniment de primer ordre en el camp de la lingüística catalana i també en el de tota la romanística. Culmina tota una vida dedicada a la investigació, al costat d'altres dues grans obres, l'*Onomasticon Cataloniae* i el *Tractat de gramàtica històrica catalana*. La primera d'aquestes dues ha de constituir un monumental recull d'onomàstica i toponímia que enregistra i explica etimològicament tots els noms de persona antics i moderns utilitzats en el domini lingüístic català, així com de tots els noms de llocs, morts o vius, situats en aquest territori; **inèdita encara**, l'autor n'ha donat diversos tasts a *Estudis de toponímia catalana* (Barcino, Barcelona 1965), a *Toponímia antiga de l'alta vall de Camprodon* (a *Entre dos llenguatges*, vol. II, Curial, Barcelona 1976), etc. Quant a la segona, també

(els mots)

inèdita, n'ha publicat, per endavant, *De gramàtica històrica catalana* (a *Lleures i converses d'un filòleg*, Club Editor, Barcelona 1971), *Estudis de fonètica històrica* (a *Entre dos llenguatges*, vol. I, Curial, Barcelona 1976), etc. L'obra que comentem, diccionari etimològic amb voluntat exhaustiva, constitueix un recull lexical on els mots són donats alfabèticament, amb un joc de remissions que els agrupa per famílies de cara a llur estudi. En les entrades corresponents als mots bàsics de cada família, hom troba la definició del mot en qüestió —si cal afinar-ne el significat— o d'accepcions del mot no recollides o no prou matisades en altres reculls. Segueix la referència etimològica que l'autor considera definitiva o més acceptable. Després de registrar la

primera documentació que en té l'autor, s'entra ja en la discussió pròpiament etimològica, l'extensió de la qual depèn de la complexitat o la dificultat que presenta l'origen o la història del mot (així els mots cultes o neologismes tècnics són sovint tractats sumàriament per obvietat en l'etimologia i la formació, com és el cas d'*afes*, *agape*, *agave*, *afrodisíac*, *al·licient*, *al·lantoide*, *apoteigma*, *apoteosi*, etc., però no tan sumàriament si la seva història té algunes particularitats, o presenta variants fonètiques o formals com és el cas d'*àlgebra*, o *apoplexia*; aconsegueixen en canvi una extensió molt més gran mots d'origen obscur, com *agafar*, *barra*, pre-romans en aquest cas, o altres de formació catalana autònoma dins la Romània, com *assolir*, o mots amb gran nom-

(*) *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, per Joan Coromines (amb la col·laboració de Joseph Gulsoy i Max Cahner), volum I (A-B1), Curial Edicions Catalanes/ Caixa de Pensions "la Caixa", Barcelona 1980.

bre d'accepcions i composts, o que presenten moltes variants dialectals, com *aigua*, *altre*, etc.). Segueixen encara la sèrie de derivats (datats i estudiats si convé) o composts i les notes erudites que l'estudi ha originat. El nom de *complementari* que porta el títol de l'obra respon a la voluntat de completar amb nous mots o accepcions el corpus lexical català; aquests nous mots van assenyalats amb un signe + avantposat i molt sovint es tracta de paraules antigues o dialectals relacionades amb aspectes de la cultura material o etnogràfica del país (és el cas d'*alfaig* "pelegrí musulmà", *algoleja* "sector de terra o al·luvió vora un riu", *artic* "ressec", *arquiva* "dipòsit d'aigua potable en les naus", *arrutx* "punta de la perxa del barquer", etc.).

En el mètode emprat en l'elaboració del diccionari és fonamental la coneixença profunda de Joan Coromines de les lleis fonètiques i històriques que han configurat la llengua catalana. Pensem que l'autor no concep la gramàtica històrica com una col·lecció d'etimologies conegudes de mots i formes de mots, ordenades sota els títols de les lleis fonètiques o dels processos morfològics, analògics i àdhuc sintàctics, com conceben una gramàtica històrica molts filòlegs, sinó com la combinació articulada de la descripció raonada d'un bon nombre de capes, tongades o estrats successius, històricament, en el descabdellament d'una llengua —una sèrie de tallats horitzontals—, amb l'explicació de com i per què cada un d'ells evolucionà fins a convertir-se en el següent: estats, cada un, en equilibri més o menys perfecte.

Aquest aspecte bàsic és complementat per un domini extraordinari de l'estat dialectal de la llengua, aconseguit al llarg d'anys i anys de recerques i enquestes de camp fetes sobretot en els anys 1930-36 i 1952-66 per la gran majoria de les comarques del Principat, del País Valencià i de les Illes pel mateix Coromines amb motiu de l'arreglada de dades per al seu *Onomasticon* i completat per les comunicacions de col·laboradors de totes les contrades catalanes (Josep Giner i March, de la

rodalia de la capital valenciana; Isidor Macabich, d'Eivissa; Enric Valor, de la Marina i l'Horta; Àngel Satué, de l'Alt Aragó; F. Camps i Mercadal, de Menorca; Josep Sebastia Pons i Pere Ponsich, del Rosselló, etc.). Un altre aspecte fonamental per a l'elaboració de l'obra ha estat un també extraordinari coneixement de les fonts documentals, tant de les ja recollides en repertoris anteriors (el *Diccionari Aguiló* de Marià Aguiló i Fuster, publicat per Fabra i Montoliu el 1914-34, l'*Inventari de la llengua catalana* de Bernat Alart, encara inèdit, malgrat el seu extraordinari interès, el *Diccionari català-valencià-balear* d'Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll, etc.), com de noves fonts documentals procedents d'investigacions de primera mà en arxius locals que han estat despulats exhaustivament pel propi autor.

Un altre element important per a resoldre alguns dels problemes que un diccionari etimològic planteja ha estat el recurs als vastos coneixements que té Coromines del tresor toponomàstic català i circumcatalà (alt-aragonès, occità, castellà, murcià), on sovint es troben fossilitzades dades corresponents a estadis lingüístics anteriors.

Cal remarcar també que l'autor posseeix no solament un coneixement profund de les altres llengües romàniques (especialment l'occità, l'alt-aragonès i el castellà), condició imprescindible per a una obra d'aquest tipus, sinó també de l'indoeuropeu i llengües derivades, especialment llatí, grec, cèltic, germànic, eslau, etc., i de l'àrab i el basc, llengües amb les quals el català ha estat en contacte d'una manera més o menys pròxima en l'espai o en el temps i que ajuden a aclarir punts o aspectes que d'altra manera restarien obscurs. Finalment, destaquem encara el domini exhaustiu de la bibliografia: més de cent anys de recerques lingüístiques han anat sedimentant copioses aportacions que Coromines ha vist, té en compte i utilitza o rebutja. A la formació científica de l'autor contribuïren especialment Pompeu Fabra i Jakob Jud, així com Maurice Grammont i Ramón Menéndez Pidal, i rebé també orientacions i influències de

Meyer-Lübke, Antoine Meillet, Joaquim Balcells, Carles Riba, Leo Spitzer, Gerhard Röhlf, Julius Pokorny i dels arabistes Maximiliano Alarcón i Arnald Steiger. Pel que fa a la duresa amb la qual Coromines jutja els errors de les obres precedents, ell mateix la justifica amb una frase que resumeix la seva actitud: "Els nostres deures de cara al futur han de pesar més que l'apologia del passat". Tanmateix, no s'està de reconèixer que sense l'obra de Marià Aguiló i de Pompeu Fabra —i no sols per llurs diccionaris—, una obra com la seva hauria estat simplement inconcebible, i que sense l'altra empena que hi donaren Moll i el seu mestre Alcover fóra més incompleta i trontollant.

Cal tenir en compte i valorar una altra gran obra del mateix Coromines, el *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* (4 vol., Gredos, Madrid 1954-57), feta per encàrrec, per a la redacció de la qual aprofità gran part dels materials recollits per a l'obra que comentem, i que ha constituït, paradoxalment, fins avui la primera de les fonts etimològiques catalanes (així Coromines remet encara al *DCEC* en el cas de mots que, tot i existir també en la nostra llengua, han tingut en la central hispànica una vida més prolongada o més descabdellada, com és el cas, per exemple, d'*aborrar*, molt més essencial que el nostre regional *alforrar*, o que en la nostra no tenen més que una representació poc original i genuïna, com és el cas, per exemple, de *tropessar* o *estrompassar*).

El *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* és, doncs, el fruit de mig segle d'apassionada recerca d'un dels darrers grans positivistes per al qual donar l'etimologia d'un mot és explicar amb quins elements s'ha format, sigui en català o en una altra llengua, moderna o antiga, i com ha arribat a prendre la forma i el significat que té modernament. Tot això és necessari, i a tot això fa atenció sense acontentar-se a assenyalar l'origen llunyà o immediat, ans seguint la pista del vocable des de les seves fonts més llunyanes fins a l'actualitat i donant compte de totes les fases de la seva evolució.

(la ciència a l'escola)

ENCONTRE A FLORENCIA

per Eduard Averbuj

Any 1574. Un nen inquiet, no té ni deu anys, arriba amb la seva família a Florència, a la Toscana. Corre, juga, estudia, pregunta, fa gresca, experimenta, creix, s'enamora per primer cop a la vora de l'Arno. Es diu Galileu. Escolta i salta.

En aquella mateixa ciutat, gairebé immodificada, quatre-cents sis anys més tard, en aquest difícil 1980, es reuneixen més de set-centes persones per portar a terme, entre el 6 i el 9 d'octubre, la reunió d'estudi sobre el tema: "Ensenyament científic i recerca didàctica". Patrocinat per la regió toscana, el ministeri d'Instrucció Pública italià i les Universitats de Florència, Pisa i Siena, l'organització estigué a càrrec del Centre d'Estudis Pedagògics Ernesto e Anna Maria Codignola i de l'Institut de Química i Física de la Universitat de Florència. *Als vint-i-un anys, Galileu torna a Florència, després d'haver estudiat quatre anys a Pisa, al Duomo del qual advertí, dos anys abans, l'isocronisme de les oscil·lacions del pèndol. Galileu torna a mirar-se a l'Arno, torna a respirar a la vora dels arbres familiars; mentre, com de passada,*

troba algunes demostracions en relació amb els centres de gravetat dels sòlids...

Ara, novament. I l'*alma mater* de l'encontre, el doctor Paolo Manzelli, ens ha parlat dels objectius d'aquest, realitzat en un moment de crisi aguda en la qual es troba l'escola italiana. "Aquesta reunió pretén —expressa Manzelli— diverses coses. En primer lloc, oferir una ocasió de trobada als ensenyants, investigadors i treballadors culturals interessats pel desenvolupament d'una activitat innovadora en l'àrea de la formació científica, des de l'escola materna —el nostre parvulari— fins a l'escola mitjana superior —equivalent al nostre BUP-COU—. En segon lloc, aquesta reunió pretén "*fare il punto*" sobre alguns problemes de la formació científica a tots els graus de l'escola, com per exemple el lloc que ocupen els ensenyaments científics als programes, així com la inserció de la dimensió històrica de la ciència i l'explicació del paper social de la recerca científica".

Manzelli ha afegit encara més coses: "Volem presentar aquí propostes